

Isabel Allende

Bloemblad van zee

band 1

Vertaald uit het Spaans door
Rikkie Degenaar

*Voor mijn broer, Juan Allende,
voor Víctor Pey Casado en
andere reizigers van de hoop*

UITGEVERIJ
XL
DEVENTER

1938

*Bereid je voor, jongens, om opnieuw te doden,
opnieuw te sterven en het bloed met bloemen te
bedekken.*

pablo neruda,
*'Bebloed was alle aarde van de mens',
De zee en de klokken*

Het soldaatje was van de zuigfleslichting, de groep jongens die werden opgeroepen toen er geen jonge of oude mannen meer over waren voor de oorlog. Víctor Dalmau kreeg hem binnen samen met andere gewonden, die ze, omdat er haast bij was, zonder al te veel consideratie uit de goederenwagon haalden en als brandhout in rijen op de betonnen vloer van het *Estación del Norte* legden, in afwachting van andere voertuigen om hen naar de nood-hospitalen van het Oostelijke Leger te vervoeren. Hij reageerde niet, en had de kalme gelaatsuitdrukking van iemand die de engelen heeft gezien en niets meer vreest. Wie weet hoeveel dagen hij van de ene naar de andere brancard was gezeuld, van veldpost naar veldpost, van ambulance naar ambulance, tot hij met die trein in

Catalonië was aangekomen. Op het station werden de soldaten opgevangen door verschillende artsen, ziekenbroeders en verpleegsters, die de ernstigste gevallen meteen doorzonden naar het ziekenhuis en de rest indeelden naar het lichaamsdeel waaraan ze verwond waren – groep A armen, B benen en C het hoofd, en zo verder het alfabet af – en ze met een kaartje om hun hals naar de juiste plek stuurden. De gewonden arriveerden met honderden tegelijk, en er moest binnen een paar minuten een diagnose zijn gesteld en een beslissing worden genomen, maar het tumult en de verwarring waren slechts schijn. Iedereen kreeg aandacht, niemand werd over het hoofd gezien. Wie geopereerd moest worden ging naar het oude gebouw van het Sant Andreu-ziekenhuis in Manresa, wie behandeling nodig had werd naar andere ziekenhuizen gestuurd, en voor sommigen, voor wie niets gedaan kon worden om ze te redden, was het beter om ze te laten waar ze waren. De vrijwilligsters bevochtigden hun lippen, praatten zachtjes tegen hen en wiegden ze alsof ze hun kinderen waren, in de wetenschap dat er elders een andere vrouw zou zijn die hún zoon of broer bijstond. Later zouden de ziekenbroeders hen naar het mortuarium brengen. Het soldaatje had een gat in zijn borst en de dokter, die tijdens een oppervlakkig onderzoek geen polsslag voelde, besloot dat er

niets voor hem kon worden gedaan en dat hij geen morfine of troost meer nodig had. Aan het front hadden ze de wond eerst bedekt met een lap, vervolgens ter bescherming afgedekt met een omgekeerd blikken bord en daarna een verband om zijn bovenlichaam gewikkeld, maar of dat een aantal uren, dagen of treinen geleden was gebeurd, was onmogelijk te zeggen.

Dalmau was daar toegevoegd om de artsen te assisteren en had de plicht om het bevel de jongen aan zijn lot over te laten op te volgen en zich met de volgende bezig te houden, maar hij bedacht dat als die jongen alle narigheid, de bloeding en het transport had overleefd en het had gehaald tot dat perron, hij een enorme levenslust moest bezitten en dat het spijtig was dat hij zich op het laatste moment had overgegeven aan de dood. Hij haalde voorzichtig de lappen weg en constateerde verbaasd dat de wond open was en zo duidelijk afgetekend dat het leek alsof hij met verf op de borst was aangebracht. Hij vond het onbegrijpelijk dat het schot de ribben en een deel van het borstbeen had vernield zonder het hart te verpulveren.

Vanwege zijn ervaring van bijna drie jaar Spaanse Burgeroorlog, eerst aan het front van Madrid en dat van Teruel, en daarna in het nood-ziekenhuis in Manresa, dacht Víctor Dalmau alles gezien te

hebben en immuun te zijn geraakt voor ander-
mans lijden, maar een levend hart had hij nog nooit
aanschouwd. Gefascineerd was hij getuige van het
laatste kloppen, steeds langzamer en sporadischer,
tot het helemaal stopte en het soldaatje zonder een
zucht ophield met ademen. Heel even stond Dalmau
roerloos naar het rode gat te staren, waar niets meer
klopte. Van al zijn oorlogsherinneringen zou dat de
hardnekkigste worden, die het vaakst terugkeerde:
die jongen van een jaar of vijftien, zestien, nog zon-
der baard, smerig van de strijd en het opgedroog-
de bloed, uitgestrekt op een brancard, met zijn hart
open en bloot. Hij heeft nooit begrepen waarom hij
drie vingers van zijn rechterhand in de afgrijselijke
wond bracht, het orgaan omvatte en een aantal keer
drukte, ritmisch, uiterst rustig en vanzelfsprekend,
zonder zich te kunnen herinneren hoelang; mis-
schien dertig seconden, misschien een eeuwigheid.
En toen voelde hij het hart tussen zijn vingers weer
tot leven komen, eerst met een bijna onwaarneem-
baar trillen en al snel met kracht en regelmaat.

‘Man, als ik het niet met eigen ogen had gezien, zou
ik het nooit geloven,’ zei een van de artsen, die na-
derbij was gekomen zonder dat Dalmau het had ge-
merkt, nadrukkelijk.

Hij schreeuwde twee keer luidkeels om de zieken-
broeders en droeg hun op de gewonde, die een

speciaal geval was, onmiddellijk mee te nemen.

‘Waar hebt u dat geleerd?’ vroeg hij Dalmau zodra de ziekenbroeders het soldaatje optilden, dat nog asgrauw zag maar wel weer een pols had.

Víctor Dalmau, een man van weinig woorden, vertelde hem in twee zinnen dat hij in Barcelona drie jaar medicijnen had gestudeerd voordat hij als hospitaalsoldaat naar het front was vertrokken.

‘Waar hebt u dat geleerd?’ herhaalde de dokter. ‘Nergens, maar ik dacht dat er niets te verliezen was...’ ‘Ik zie dat u mank loopt.’

‘Linkerdijbeen. Teruel. Het is aan het genezen.’

‘Goed. Vanaf nu werkt u onder mij, hier verspilt u uw tijd.

Hoe heet u?’

‘Víctor Dalmau, kameraad.’

‘Niks geen kameraad. Ik word met dokter aangesproken en haal het niet in uw hoofd mij te tutoyeren. Begrepen?’

‘Begrepen, dokter. Maar dan wederzijds. U kunt mij señor Dalmau noemen, maar het zal hard aankomen bij de andere kameraden.’

De dokter verbeet zijn lach. De volgende dag begon Dalmau zich te oefenen in het beroep dat zijn lot zou bepalen.

Víctor Dalmau hoorde later, net als al het personeel van het Sant Andreu en van andere ziekenhuizen,

dat het team chirurgen zestien uur bezig was geweest een dode tot leven te wekken en dat ze hem levend de operatiekamer uit hadden gereden. Een wonder, zeiden velen. Wetenschappelijke vooruitgang en het ijzersterke gestel van de jongen, wierpen degenen die God en de heiligen hadden afgezworen tegen. Víctor nam zich voor hem op te zoeken, waar ze hem ook heen hadden gebracht, maar in de hectiek van die tijd bleek het onmogelijk de tel bij te houden van wie hij ontmoette en wie hij misliep, van wie aanwezig was en wie verdween, van de levenden en de doden. Een tijdlang leek hij dat hart dat hij in zijn hand had gehouden te zijn vergeten, omdat zijn leven heel gecompliceerd werd en urgentere zaken hem bezighielden, maar jaren later, aan de andere kant van de wereld, zag hij hem terug in zijn nachtmerries en sindsdien bezocht de jongen hem van tijd tot tijd, bleek en verdrietig, met zijn levenloze hart op een dienblad. Zijn naam herinnerde Dalmau zich niet of misschien had hij die nooit gekend, en hij noemde hem om evidente redenen Lazarus, maar het soldaatje vergat die van zijn redder nooit. Zodra hij zelfstandig kon zitten en water drinken, kreeg hij het wapenfeit te horen van die ziekenbroeder op het Estación del Norte, een zekere Víctor Dalmau, die hem had teruggehaald uit de dodenwereld. Ze bestookten hem met vragen, iedereen

wilde weten of de hemel en de hel echt bestonden of dat het door de bisschoppen verzonnen bangmakerij was. De jongen herstelde voor het einde van de oorlog en liet twee jaar later, in Marseille, de naam Víctor Dalmau op zijn borst tatoeëren, vlak onder het litteken.

Een jonge militiestrijdster,* haar pet scheef in een poging de lelijkheid van het uniform te compenseren, stond Víctor Dalmau op te wachten bij de deur van de operatiekamer en reikte hem toen hij naar buiten kwam – met een baard van drie dagen en een besmeurde witte jas – een dubbelgevouwen papiertje aan met een bericht van de telefonistes. Dalmau was uren achtereen aan het werk geweest, hij had last van zijn been en zijn rammelende maag had hem er zojuist aan herinnerd dat hij sinds de vroege ochtend niets meer had gegeten. Het werk was slopend, maar hij was dankbaar voor de geweldige kans te leren in de omgeving van de beste chirurgen van Spanje. In andere omstandigheden had een student als hij niet eens bij hen in de buurt kunnen komen, maar in die fase van de oorlog waren studie en titels minder waard dan ervaring, en die had hij meer dan genoeg, zoals de directeur van het

* Zie woordenlijst op pagina 263.

ziekenhuis van mening was toen hij hem toestond te assisteren bij operaties. Dalmau was inmiddels in staat om veertig uur achter elkaar te werken zonder te slapen, overeind gehouden door tabak en cichoreikoffie en zonder aandacht te besteden aan het ongemak van zijn been. Dankzij dat been, dat hem had gevrijwaard van het front, kon hij oorlog voeren vanuit de achterhoede. Hij had zoals bijna alle jongens van zijn leeftijd in 1936 dienst genomen in het republikeinse leger en was met zijn regiment toegevoegd aan de verdediging van Madrid, dat gedeeltelijk bezet was door de nationalisten, zoals de troepen die in opstand waren gekomen tegen de regering zichzelf noemden, waar hij de gevallen afvoerde omdat hij gezien zijn medische achtergrond op die manier nuttiger was dan met een geweer in de loopgraven. Daarna was hij naar andere fronten gestuurd.

In december 1937, tijdens de slag bij Teruel, in een ijzige koude, verplaatste Víctor Dalmau zich in een heroïsch ambulancevoertuig om de gewonden de eerste hulp te verlenen, met Aitor Ibarra als chauffeur, een onsterfelijke Bask die de wagen over de kapotgebombardeerde wegen wist te manoeuvreren, onafgebroken neuriënd en onder bulderend gelach, om de dood te misleiden. Dalmau vertrouwde erop dat het geluk van de Bask, die duizend avonturen

heelhuids had overleefd, genoeg zou zijn voor hen allebei. Om te voorkomen dat ze geraakt werden door een bom, gingen ze vaak 's nachts op pad, en als er geen maan stond liep iemand met een zaklamp vooruit om Aitor de weg te wijzen als er een weg was, terwijl Víctor bij het licht van een andere zaklamp de mannen binnen in de wagen bijstond met maar heel weinig middelen. Ze trokken zich niets aan van het met obstakels bezaaide terrein of van de temperatuur diep onder nul en vorderden in een slakkengangetje over het bevroren oppervlak; ze kwamen vast te zitten in de sneeuw, moesten de ambulance duwen, tegen de heuvels op of om hem uit greppels en bomkraters te krijgen, en verwrongen staal en verstijfde muilezelkadavers zien te ontwijken, alles onder het spervuur van het nationale kamp en de bommen van het Condor Legioen,^{*} dat over hen heen scheerde. Aangestoken door het krankzinnige stoïcisme van Aitor Ibarra, die onverstoorbaar verder reed en een grap klaar had voor elke gelegenheid, liet Víctor zich door niets afleiden, volledig geconcentreerd op het in leven houden van de mannen onder zijn hoede, die zienderogen leegbloedden.

Van de ambulance werd Dalmau overgeplaatst naar het noodhospitaal van Teruel, dat om het veilig te stellen voor de bommen in grotten was ingericht,